An. 1909 - N° 6

VOX VRBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

Semel in mense prodit

Pretium annuae subnotationis, *ante solvendum,* est:

In Italia: Libellarum **6**;

ubique extra Italiam: Lib. **9** (Doll. **1,80**; Sh. **7**; M. **7**; Rubl. **4**; Coron. **9**)

Cuncta mittantur ad ARISTIDEM LEONORI equitem

Commentarii VOX URBIS possessorem et administratorem

ROMAM - Piazza del Gesù, 48 - **ROMAM**

Subnotatio fieri potest:

IN GALLIA	IN ANGLIA	IN RUSSIA	IN CANADA
		Varsaviae Polonorum	
apud	apud	apud	apud
Librairie Gamber	**Burns and Oates**	**Gebethner et Wolf**	**Librairie Granger Frères**
		Rakowskie Przedmiescie, 15.	
—	—	—	—
Paris	**London W.**	**"Kronika Rodzinna,"**	**Montreal**
Rue Danton.	28, Orchard Street.	Krakowskie Przedmiescie, 6.	1699, Rue Notre-Dame.

Ann. XII. ROMAE, Kal. Iuniis MDCCCCIX. Num. VI.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

Rerum index:

PONTIFICII URBANI COLLEGII FOEDERATARUM CIVITATUM AMERICAE SEPTEMTRIONALIS QUINQUAGENARIA SOLLEMNIA

Dum populorum inferioris Americae ad aures reddita fertur adhuc vox sollemnium illorum, quae in Urbe ob quinquagesimum a Pontificio Collegio Pio Latino Americano condito annum expletum recens celebrata sunt, en festi alii dies, nec equidem minore exspectatione et magnificentia parantur, ad illud pariter faustissimum revocandum tempus, quo Pius PP. IX apud Petri Sedem Civitatum etiam Foederatarum Americae Septemtrionalis iuvenes coadunavit.

Paucis enim mensibus postquam concessit ut Latinae Americae collegium Romae institueretur, sanctus ille Pontifex per Sacram de Propaganda Fide Congregationem a Monialibus e Beatae Mariae Virginis Visitatione ipse aedes ad montis Quirinalis radices coempsit easque, pro ephebis suis instituendis, nordicae Americae episcopis tradidit, qui summa diligentia maximoque studio in id contenderunt, ut tanti agri seminarium quam uberrimos ederet fructus.

Qui quidem, collegii rectorum cura praecipue, a primo illo Gulielmo Mac Closkey, nunc Ludovicopolitano episcopo, ad Thomam Kennedy, episcopum Adrianopolitanum, qui nunc rem, quam amplificata sede summaque industria moderatur, haud longam moram passi sunt. Septingenti enim quinquaginta et octo alumni sacerdotio aucti Evangelii sancti praecones inter gentes suas manarunt, quorum plures episcopali dignitate vel doctorum laurea sunt amplissime cohonestati, Romaeque nomen et religione et doctrina apud suos evexerunt.

Non igitur dubium quin toto nos animo horum etiam solemnium participes esse velimus, nostraque prosperae semper fortunae omina tanto instituto, iam ab an. MDCCLXXXIV Pontificii titulo decorato, adiungamus.

Vox Urbis.

LATINE SCRIBENDI RATIO INCLINATA

Quid hodie sit, quod in tanta scholarum frequentia, in tanta ingeniorum vi studiorumque contentione, vix tamen unus aut alter hodie reperiatur, qui ea latini sermonis integritate atque elegantia valeat, quae iampridem tantum efflorebat, non una est eademque omnium opinio. Contendunt nonnulli principem caussam esse docendi rationem, qua hodie in grammaticae scholis homines nostri utuntur, quum illa adeo inanium praeceptorum tricis plerumque implexa esse videatur, ut iam miseri adolescentes diutius grammaticae ambagibus, quam olim labyrintho Cretensi Theseus, immorari cogantur, ideoque meliores aetatis annos non in ipsa Romanae linguae vi ac puriore stylo, sed in negociosa canonum minutissimorum congerie, appendicibus, scholiis, observationibus traducant: quarum diuturno et importuno tinnitu haud raro adolescentium aures et ingenia ita lassantur, ut ad ceteras disciplinas malint crudi adhuc et elingues festinare, quam in ipsis grammaticorum subselliis turpiter consenescere. Alii vero emunctioris for-

bertus in Insubria pro Italorum libertate vindicanda, anno saeculi elapsi quingentesimo octavo et quadragesimo supra millesimum, adversus Austriacos intulit. Sed fractis ad Novariam Subalpinorum opibus, mira industria et praestantia, in ipso iuventutis flore, prae ceteris copiarum ductoribus, exercitum illi unice demandatum in spem regni restituit. Ipso duce, quum ad Chersonesum Tauricam Galli atque Angli pro Turcis in Russos de integritate Turcorum imperii pugnarent, Subalpini veluti auxiliarii summam sibi gloriam apud Cernaiam flumen fortiter pugnando compararunt. In patriam reversus atque inter oratores populares adlectus haud inelegans exstitit atque ineptus. Ad omnia paratus vel ultima pro patriae incolumitate tolerare patiebatur. Et quoad vixit, quotiescumque respublica, vel ob hominum pravorum improbitatem vel ob rerum calamitatem, ad incitas redigi videbatur, semper ipse prudentia, fortitudine, animi honestate imperium tuebatur, atque ad meliorem spem erigebat. Haec opinio per animos non modo Subalpinorum pervadebat sed universae Italiae, fore ut expectationem sui concitasset, hanc sustineret aliquando et tueretur.

Dolendum sane quod difficillima regni tempora nactus, nonnulla, sanctitati religionis utique contraria sanctisque eius iuribus, patiens patranda permiserit. Scenae potius atque hominibus nunquam inserviit, attamen haud iustum semper fasque libero ore defendit.

In omnibus pro patria integritate bellis interfuit. Nec semper sine adversariorum invidia. Quum vero anno MDCCCLXVI apud Custosam infeliciter pugnatum est, maximas cum Borussis sociis iras exercuit. Tunc generosa quadam ira exardescens, rigidi censoris personam sustinens, in sociorum versutiam atque fallaciam indignabundus invehitur. Et perditos eorum administri mores cuius ingenio omnia regebantur, acerbius perstrinxit; quo nomine, omnibus muneribus exactus, taedio vitam finivit.

Hunc a C. I. Caesare haud longe ponerem, vel ob ingenii celeritatem animique fortitudinem, vel ob ipsum finis utriusque genus. Namque si Caesar sociorum gladio confossus miserrime obiit, La Marmora aculeis suorum, quos saepe libero ore defendisset, sociorumque invidia exagitatus, rebus omnibus ablegatis, imperantibus invisus, celerrime Florentiae cessit, anno aetatis suae quarto et septuagesimo.

Complura scriptis nunc de re militari, nunc de rebus quibus publice interfuit, et saepe quum apud oratores populares de militia ageretur, diserte, apte distincte loqui omnibus adnuentibus consuevit. Ad rem faciunt quae scripsit Quintilianus *de Institutione orat.* XI, quum de Caesare referret: «Si C. Caesar foro tantum vacasset, non alius ex nostris contra Ciceronem nominaretur, tanta in eo vis est, id acumen, ea concitatio, ut illum eodem animo dixisse, quo bellavit, appareat». Haec eadem, parce modo detorta, mutatis nominibus, forte essent dicenda, si Alfonsum hunc nostrum componere volueris cum excellentioris ingenii viris, qui nobiscum rem publicam rexerunt, et vi animi et sollertia Italorum nomen gloria decoraverunt.

SUBALPINUS.

De optimis apud Hebraeos artibus

Hebraeorum artibus ea certe fuit aetas, quae non minor quam Graecis aetas Periclis, Romanis Augusti saeculum, Italicis recentioribus aetas Leonis PP. X effulsit et latissime coruscavit, Salomone rege illo celeberrimo, cuius nomine sonat adhuc universus orbis terrarum. Et quidem talem decebat esse artem, quam ipse constituerat Deus potenti afflans halitu suae sapientiae Beseleel, ut singula Moysi praecipiens atque disponens. Verum institutioni divinae, quavis ex parte perfectae atque absolutae, humana in conficiundis fragilitas inserebatur; ideoque sicuti nemo repente fit pessimus, ita nemo repente optimus fieri poterat, et, velimus nolimus, nonnulli, fortasse plures, concedendi sunt gradus et passus, quibus Hebraeae artes a tenui in magnum, a magno in maximum proficiscerentur. Et modo, quis crederet? artis Hebraicae monumenta superesse videntur, e quibus ipsa emergit adolescens indoles; et haec, quasi avis remigio alarum a vallis imo se attollens, aëre liberiore potitur, donec in sublime spatians

udam
Spernat humum fugiente penna.

De sepulchro Iosue loquor in Palaestinis reperto, cui nihil deest, uti monumentum illius temporis habeatur, omnia sunt, uti ex illo hauriamus quid illa in aetate Hebraei et sentirent in artibus, et possent. Fortasse nobis dabitur in Commentario nostro imaginem operis ostendere, concedentibus iis quibus concedendi potestas est; tunc autem, qui videbunt, ea nobiscum iterabunt, quae nos videntes e Biblicis transtulimus: « Populus (Israel medius inter Aegyptum et Assyrios) habitator umbilici terrae » (1). « Israel tertius Aegypto et Assyrio, benedictio in medio terrae, cui benedixit Dominus » (2). Nec Aegyptium, nec Assyrium opus saxa illa olent, neutrum ostendunt, et utriusque tamen aliquid perferre videntur, nihilominus ita commixtum, ut iam novum quid, miro temperatum artificio, demonstrent. Recensebit singula et iudicabit lectorum oculus ubi erit coram; nos modo maiora

(1) EZECH., *Prophet.*, c. 38. — ISAIAS, c. 19.
(2) *Lib. Iosue*, c. 24.

tasse naris caussam omnem huiusce damni esse dictitant, magistrorum optimorum inopiam: nimirum hoc aevo scholarum quidem maximam esse frequentiam, magistros vero perquam paucissimos.

Quas quidem caussas quamquam ego et perspicuas et gravissimas esse non dubito, graviorem tamen aliam in medium affero, ex qua supremum latini sermonis exitium ac pestem proficiscatur. Ad deturpandam enim latinae linguae castitatem nihil magis valere contendo, quam corruptae depravataeque latinitatis libros frequenter evolvere. Horum profecto familiaritate, horum commercio, ut in sole ambulantibus evenire solet, latina oratio paullatim immutari consuevit, ac decolorari. Hinc tam multos naevos, hinc tot maculas ac sermonis vitia contraximus. Quum enim omnis loquendi facultas necessario a nobis accipienda sit tum ex vocibus, tum ex ea dicendi forma, quam vel auribus, vel lectione percipimus; si legendi studio corruptas voces dicendique barbariem contraxeris, sermonem quoque impolitum ac semibarbarum conflari necesse erit. Quid vero defaecatum ac purum ex lutulentis scriptorum libris haurire possis, in quibus praeter latina aliquot vocabula, pleraque sub falsa perspicuitatis specie vel ex recentioribus linguis sine ulla necessitate in Latium temere sunt immissa? Et tamen tam multi hac nostra tempestate, quibus de caussis inquirere nolo, eo devenerunt, ut optimis quibusque auctoribus valere iussis, semilatinos istos auctores, fuci plenos, nullius succi ac sanguinis sequantur, libentius pervolutent, iisque solemne quasi dicant sacramentum. Qua quidem re latino sermoni fatum perniciosius esse non video; praesertim vero si adolescentes, quorum mentibus mollioribus, quicquid ex lectione percipiunt, haerere solet tenacius, eo librorum lenocinio oblectari, atque iis diutius immorari consuescant. Quod enim in illis neque dictionis Tullianae robur, neque Caesaris, aut Livii perpolitam elocutionem, neque sententiarum vim, leporem et elegantiam, quae passim in Plauto, Terentio, Sallustio aliisque compluribus nitidissimae latinitatis parentibus, minime reperirent, et propterea in iisdem evolvendis oleum revera et operam perderent; dolendum quidem esset vehementer, sed tamen aliqua ratione ferendum. At vero quum ex ea lectione, aut brevitatem hauriant sibyllinis foliis obscuriorem, aut ventosum ampullatumque dicendi genus, quod caelum ipsum audacia petit; quum tumultuariam ineptarum vocum congeriem et desultoriam ubique orationem offendant; qua ratione fieri potest, ut tam pestiferam labem minime contrahant, neque in tam proiecta latinae linguae corruptela periclitentur? Hinc profecto, hinc oritur languida omnino et elumbis oratio, hinc comptula et fuco pigmentisque ad nauseam usque colorata eloquentiae facies: hinc denique stylus in plerisque tam barbarus, inconditus et exoticus, ut non tam Romanam, quam Italicam, Germanicam, Anglicam dictionem oleat.

At fatalis huiusmodi librorum pestis ex eo mihi perniciosior esse videtur, quod homines eorum studio perinde ac Circaeo poculo imbuti, a saniore iudicio tam longe abeant, ut limatissimos quosque scriptores parvipendant, ac purissimae latinitatis succum omnino fastidiant.

In qua quidem iudicandi ratione, aut mentis omnino impotes, aut iis aegris simillimi esse videntur, quibus sapore ex aegritudine corrupto, optimus quisque cibus fastidio solet esse ac stomacho. Desipit nimirum insanis fucosae latinitatis amatoribus nativa et inaffectata latinae linguae simplicitas. Desipit aequabile dicendi genus, gravitatem spirans et elegantiam. Desipit denique quicquid ampullis et sermonis granditate non resonat. Ac proinde Chaerilos suos et Codros semper manu et ore fovent, ubique praedicant; quin etiam si quid virium ad scribendum, aut dicendum habeant, teterrimam eam sermonis corruptelam ita introducunt, ut magistros illos suos parum feliciter aequentur.

Quae quum ita sint, ecquis satis superque non intelligit supremum latino sermoni excidium ex depravatae huius latinitatis usu potissimum derivari? Utinam ipsi eadem poenarum severitate ex litteraria republica proscriberentur, qua expungi exterminarique solent ex catholico orbe nequissima Novatorum volumina. Utinam iidem tam obvio ac facili publicae lucis aditu intercluderentur! Nisi enim huic malo tandem tempestive occurratur, labentibus in diem et ad interitum vergentibus litteris, si quae adhuc ex latina lingua superest umbra, brevi ex hac ipsa Urbe prorsus evanescet.

Opem itaque vestram, qui labori huic nostro socii haesistis optimi, implorat litterarum calamitas, Romanae linguae discrimen. Vos veteris earumdem gloriae vindices assertoresque ereptae dignitatis estote. Vestrum sit studio ac labore efficere, ut exoticarum dictionum pulsa barbarie, suus Romanae linguae splendor et politioribus disciplinis dignitas restituatur.

P. Lucensis.

DE RE LITTERARIA APUD SUBALPINOS

Alfonsus La Marmora.

Egregius exercitus magister idemque orator fuit Alfonsus La Marmora, Taurinensis, nobilissima gente subalpina prognatus. Quumque esset in adolescente experrecta indoles, militari munere fungens, prima armorum rudimenta posuit in bello quod Carolus Al-

Non ab incepto revocant labore
Succubi frustra volitantis armis
Moxque casuri barathro deorsum
Fata Simonis.

Iamque clamores media in platea
Suscitat moles cita navis instar:
Arte commendant opus universi
Ingenioque.

Tale praevidit speculatus alae
Singulas partes aviumque formam
Aëris plaustrum veniens in aevum
Vincius olim.

Mente qui finxit peperitque acuta,
Non minor claudo Veneris marito,
Machinam sursum vario trahentem
Pondera motu.

Quin in hoc altum studio petendi,
Quamdiu vixit, vigil elaborans,
Tradidit serae pretiosa signa
Posteritati.

Inde tum coepit stimulare cursus
Alitis fortes animos carinae,
Quae vagas nubes validi moveret
Verbere remi.

Prisca quid rectis decorata pennis,
Spiritu vivo velut acta, magnam
Ipsa vi secum rapiens in altum
Machina caudam?

Arma quae totis columen metalli
Porrigunt membris rutilumque caelum
Ictibus pulsant, fluidi subacti
Quid nisi signum?

Quidne compellit nisi firma rerum
Spes viros semper tot adire casus
Et pati sortis variae labores
Arbitriumque?

Ecce: fingendi meritus triumphum
Arte, vestigas nova, nota nulli:
Sic duo mundi socias tenaci
Lumina vinclo.

Prona sustentat traheae per arcton
Ferream molem similis ruentis
Area et spirae in cochleam retortae
Flexibus instant.

Has agit vero stimulis anhelis
Magna vis motum tribuens, et inde
Laude cantatum celebri per orbem
Aëroplanum.

Iamque doctrinam gravioris aura
Corporis profert in aprica terrae
Erutam fundo volucrum canorum
Aemula moles.

Qui tui sensus, animose? quaenam
Blanda te mulsit trepidum voluptas
Arva tum primum pedibus sub altis
Lata videntem?

An timor pressit dubius sedentem
Ad gubernaculum, moderator alae,
Ne tuum nisum facerent inanem
Invida fata?

Iam teri lucro manibus per annos
Gentium magno video precorque
Pegma fulturis validis adauctum
Atque politum.

Tunc erit curis positis parumper
Dulcius nobis renovare vires
Ex humo evectis gremioque venti
Condere luctum.

Sic in aeternum sociare foedus
Invicem dextras populis licebit;
Sic iter regnum celerare ad almae
Pacis honestum.

Perge, molitor ratis insolentis,
Impiger votis hominum favere,
Et tene fausto, superis propinquum,
Omine callem.

Da novo nobis agili vehiclo
Ocius caeli spatium secare,
Nunc ut efferri birotis solemus
Pulvere nigri.

Macte, sic sospes redeas relictis
Finibus terrae, celebrande victor,
Quos tui demum peragrabit omnes
Fama triumphi.

Itali regis genium probante,
Igne cui fulgent oculi sagaces,
Coniuge, insignis merita corona
Ibis ad astra.

MARCUS GALDI.

Virtus, repulsae nescia sordidae,
Intaminatis fulget honoribus;
Nec sumit aut ponit secures
Arbitrio popularis aurae.

HOR., Od. III, 2.

vocant; unum tamen credimus adnotandum circa aedificii aetatem; scilicet post Moysis tempora excitatum fuisse, decennium certe in obitu Iosue non excessisse. Nam « post haec (verba) mortuus est Iosue filius Nun, servus Domini, centum et viginti annorum; sepelieruntque eum (Filii Israel) in finibus possessionis suae (ergo in sepulchro, quod sibi condiderat) in Thamnathsare, quae est posita in monte Ephraim in septentrionali parte montis Gaas » (1). Constituta respublica Hebraea iam erat, populus habitabat in urbibus, quarum plerasque excitaverat, praeter eas, quas incolentibus decerpserat Chananaeis seu profligatis ita, ut in Mauritaniam usque navigantes migrarent, cuius rei testimonium in Procopio est (2), sive immisericordi internecione deletis. Atqui respublicae, urbes, immo et oppida, sine artibus esse non possunt, sive necessariae sint, sive utiles, sive voluptuosae. Erant arma, opificia, artifices, emporia, naves, commercia; erat aemulatio quaedam cum Phoenicibus, cum Tyriis, cum Poenis, quinimo et cum Aegyptiis. Theocratico utentes imperio, magna in pace Hebraei vivebant ubique, ea tamen in pace, quae non tentanda armis populo cuivis proximo videretur (3). « Servivitque Israel Domino cunctis diebus Iosue et Seniorum, qui longe vixerunt tempore post Iosue » (4). At quid hoc in tempore Hebraeis, imperium erat « ab orientali parti Iordanis ad mare magnum » mediterraneum scilicet, cui mox addendae erant gentes quot sunt ab Euphrate ad Iordanem? Si litterae, si carmina sint cultus et humanitatis indicia certissima habenda, quibus artes omnes respondeant et conveniant necesse est, in poesi Hebraeorum reperimus nunc, scilicet in hac altera aetate, quae tertiae imminet, quod longe superet gentes ceteras, et antecellat. Ubinam enim canticum victoriae, quod Debora cecinit, Sisara subverso, interempto, qui, ad excindendos Hebraeos, omnes Chananaei regis, Iabini, copias adducebat, et nongentos falcatos currus, et immanes iras, et avaritiam inexplebilem? Quid unquam simile postremis versibus Epinicii admirabilis? « Volvebatur (Sisara) ante pedes eius (Iahelis clavo caput terebrantis), et iacebat exanimis, et miserabilis. Per fenestram respiciens ululabat mater Sisarae, et de caenaculo loquebatur: Cur moratur regredi currus eius? quare tardaverunt pedes quadrigarum illius? Una, sapientior ceteris uxoribus eius, haec socrui verba respondit: Forsitan nunc dividit spolia, et pulcherrima feminarum eligitur ei; vestes diversorum colorum Sisarae traduntur in praedam, et supellex varia ad ornanda colla congeritur! — Sic pereant omnes inimici tui, Deus! » (1). At lugubre carmen, quo David Saul et Ionatham flevit exstinctos, nec in Horatio, nec in quovis leges. Tantum instar in ipso est, ut nunquam obsolescat; quoties legeris, toties novum apparet, ac de ipso recte dici potest: semper aliud et idem, cui nihil huiusmodi par est, nihil secundum (2)...

(1) *Lib. Iosue*, c. 24.
(2) Procop., *De Bello Vandalico*.
(3) *Lib. Iosue*, c. XXI, v. 41 ad 43. *Idem*, c. XXIII, v. 3 ad 10. *Idem*, c. XXIV, v. 11 ad 13.
(4) *Lib. Iosue*, c. ult., v. 31.

Ex ineditis H. De Vecchi Pieralice.

(1) *Lib. Iudicum*, c. V.
(2) *Regum*, lib. II, c. I, v. 18 ad 27.

IN LEONEM DELAGRANGIUM
NOVO MACHINAE ADMINICULO AËRIOS VOLATUS TENTARE AUDENTEM

Quid novi saeclo meditaris, audax,
In dies nostro properante summum
Laudis ad culmen, sonituque plectri
Gesta canente?

Quid manu tractas, animose nauta,
Cui per insuetos placet ire calles,
monstro et immensi spatium volucri
Findere caeli?

Quis tibi vires dedit ad volandum,
Artifex, mundi vacuum per axem?
Quane tu speras ratione ferri
Dum stupet orbis?

An vetustorum rediere vatum
Saecla, cum capti penitus pavore,
Mira senserunt homines revolvi
Undique signa?

Et feros hydros lacerare membra
Dentibus saevis agilesque gryphes
Ferre sublimem vario rotatu
Tergore praedam?

Fabulas narro! minime moratus
Tu viam pergis, peregrinus aethrae,
Invidum vulgus fugiens, pericla
Cunctaque spernens.

Non inhorrescis iuvenis ruina
Qui fabro multum monitus parente
Decidit caelo vitreo daturus
Nomina ponto.

Mihi quidem, quae singula de romanorum vel pontificum, vel fidelium, qui sub Decio, Valerio, Diocletiano mortem passi sunt, certaminibus enarraverit Damasus, explicare et evolvere in animo non est: paucos versus huc illuc excerpam in libro, quem Maximilianus Ihm multa diligentia recensuit et adnotavit Teubneriusque Lipsiae edidit, quique *Damasi Epigrammata* inscribitur.

❋

Et primum omnium de S. Xyxti II epigrammate, in quo praeclarus martyr quasi vivus ad populum paterna auctoritate contionatur suasque res pie breviterque pandit:

Tempore quo gladius secuit pia viscera Matris,
Hic positus rector caelestia iussa docebam:
Sed veniunt...

At perpauca sunt de rectoribus carmina eaque ad historiam pontificalem perquam utilia: pleraque martyres, qui virtute tantum non honoribus, non praeclaris facinoribus eminuerint, canunt, nobisque, quum horrenda, quibus laniati sint a *rabidis canibus* (his verbis Damasus profanum vulgus significat, nil praeter panem et circenses appetens, magnisque clamoribus ad bestias cotidie *fideles* mitti iubens; quod tamen, quum in viis sauciatum invalidumve iaceret, in hospitia inimicorum receptum suavissime curabatur) christiani, tormenta testantur, certa de pristinis Ecclesiae moribus afferunt indicia.

Saepe christianos vel fratres vel germanos, quasi consanguinitatis iure cohaerentes, appellat, dum carceres quam coenosi et spurci, praesules quanta sint rabie efferati, quam solertes etiam ad *christi fideles* diuturnis et exquisitis cruciandos suppliciis, non sine quadam, etsi agresti, arte depingit, rudibusque coloribus illuminat.

Damasum saepius maciem quandam sapere ac redolere non infitior; nihilominus piorum oculi tabulam pictam, in qua vel summus artifex penicilli ope colorumque illa certamina ad vivum effinxerit, spectatum admissi, nullam unquam vehementius admirati sunt. Si fidem deneges, librum ipse aperi, ieiunasque laudes perlege Marcellini et Pauli. — Procul ab Urbe ambo, ne eorum christiani truncos venerentur, custodibus insequentibus, ad supplicii locum pergunt. Inter dumeta vepresque morituri consistunt, carnificeque iubente sua ipsi manu locum spinis purgant, ut idoneum supplicio efficiant, et demum cervicem securi subiiciunt laeti. — Numquid alia quaeris spectacula? — Nereum et Achilleum adspice, qui ambo milites saevi Caesaris iussu christianos interficiebant, quum subito, vi animi quadam commoti, se christianos fatentur, arma proiciunt, et ne amplius feriant, colla securibus animosa praebent.

Principem sane locum inter illius versus, mea sententia, obtinent, qui sanctae Agnetis laudes dicunt; nec vero eximia puellae fama, sed sua ipsorum venustate, ceteris mihi praestare ita videntur, ut Prudentius ille, clarissimus subsequentis aetatis poëtarum, in suo hymno (*Peristephanon*, h. XIV) eidem virgini dicato imitari non desierit. Hinc autem nobis poëtam nostrum cum Prudentio comparare licebit, quique versus delectationis minime, sed pietatis causa fecerit, cum insigni vate componere, qui Musis totam vitam devovit. Quid ergo in utroque aut probandum sit aut reiciendum videamus.

❋

In illo igitur sanctae Agnetis epigrammate, quod incisum in cryptis viae Nomentanae ad virginis sepulcrum legimus, admirationem quodammodo Damasus habet, quia nos extemplo media in illa lugenda tempora rapit; vocemque tubae horrendam, qua praeco sedentem ad christianos iudicandos praesulem denunciabat, nobis exaudire videmur. En subito Agnes, e parentum nutricisque gremio elapsa, stansque ante praesulem christiana, quae parvula sed secura se deos colere negat, et ad bustum rapitur. Tum pavidam incensi busti flammis puellam, divulsamque in contrarium et florentis aetatis illecebris suppliciique timore, et magna erga Christum pietate, sed tamen tantos compescentem animi tumultus rogumque despicientem, felicibus verbis reddit. Quae omnia non amplius quinque versibus describit, quos duo illi aurei sequuntur, virginis pudorem laudantes:

Nudaque perfusum crinem per membra dedisse,
Ne Domini templum facies peritura videret.

Quae quum ita sint, non possumus tamen hoc poëtae condonare, quod non omnes ordinatim martyrii vices narraverit. Nihil enim omnino curavit nobis referre, qua vi divina, quum in scortarum domum esset primum adducta, nihilo secius tuta ab iniuriis evaserit, posteaque rogo imposita quomodo e flammis incolumis prodierit, et denique gladio perculsa honeste ceciderit. Itaque ergo dulcia sed exigua nimis Damasi verba: quod vitium certe Prudentio non obiiciemus, quippe quum diligentissime, quae omnia ad martyres pertineant, exquisierit, atque ea fuse, ne dicam fusius, et ubertate inventionisque felicitate et verborum flosculis exponere solitus fuerit. Quin etiam comparantibus carmina permulta, quibus Prudentius modo in ima suae fidei arcana se immittit, modo Christum vere Deum confirmat, modo insidentia humano generi mala unde eruperint exquirit, modo Romanam molem, urbium ruinis conflatam, quo facilius

AGRESTIS CRYPTARUM ROMANARUM MUSA

Cogitatione depingenti religionis nostrae incunabula subit animum plebs illa artificum, servorum, senum, puerorum, virginum, inter quos unus et alter aut praetextatus, aut paludatus, nonnullae matronarum stolae: qui omnes nihil aliud nisi Crucem et suum ipsorum sanguinem triumphali et Neronis et Diocletiani Romae opponebant. Post longos dies per silentium et ieiunia pie traductos, noctu taciti in cryptas descendebant, fratres, dum membra martyrum disiecta ferrent, exspectaturi. Ecce, face fumosa praegrediente, veniunt: cuncti proxime accedere, vulneraque numerantes cernere digitoque timido cetera in infirmis lacertis tormentorum vestigia impressa attingere; et qui ea maxima pietate collegerant, voces populi clamitantis atrocissimas illosque omnia perpetientes renunciare. Nullum autem fletum gemitumque Ecclesia prior sperans, non lugens, in moestas reliquias effundebat: omne enim caesum corpus, humili latere cocto in tenebris contectum, erat ei lapis ad Dei urbem aedificandam.

Quae tempora sane singularia quum inclinarent, Damasus a. CCCV post Ch. n. Romae natus est, quo anno Diocletianus imperium abdicavit, patre «exceptore» et matre hispanis. Inter ingenuarum litterarum studia primam traduxit aetatem et cotidianam fere cryptarum frequentiam. Cui advenienti per tenebrosa cunicula se in conspectum dabat fossor, velut umbra, qui, dum in sepulcra incidit vel naviculam leviter plenis velis transgredientem super fluctus, vel avem evolantem, vel florem qui «egreditur et conteritur et fugit» (Iob), uniuscuiusque miram in patiendo fortitudinem enarrabat.

Neque haec memoriae tantum mandabat, sed in paterno exceptoris tabulario fidei annales perlegebat, nova addens, corrigens errata. Non ita multo post diaconus electus suo munere in cryptis, sepulcris consulens aedificandis, functus est, donec Liberius rector sacerdotio eum auxit, exsulque in Urbe vicarium pontificium morum sanctitate potius quam doctrina delegit.

Aetate provectus, dum Ecclesiam et haereses et schismata dilacerant multasque in partes dividunt, pontificatum iniit; at is navis clavum sapienter tenuit duodeviginti annos usque ad a. CCCLXXXIV; nec quidem tot tantisque negotiis distentus cryptarum oblitus est; quin etiam senex factus versus in martyrum honorem insculpendos lapidibus sepulcralibus composuit, quorum non pauci, invitis quasi fatis, supersunt.

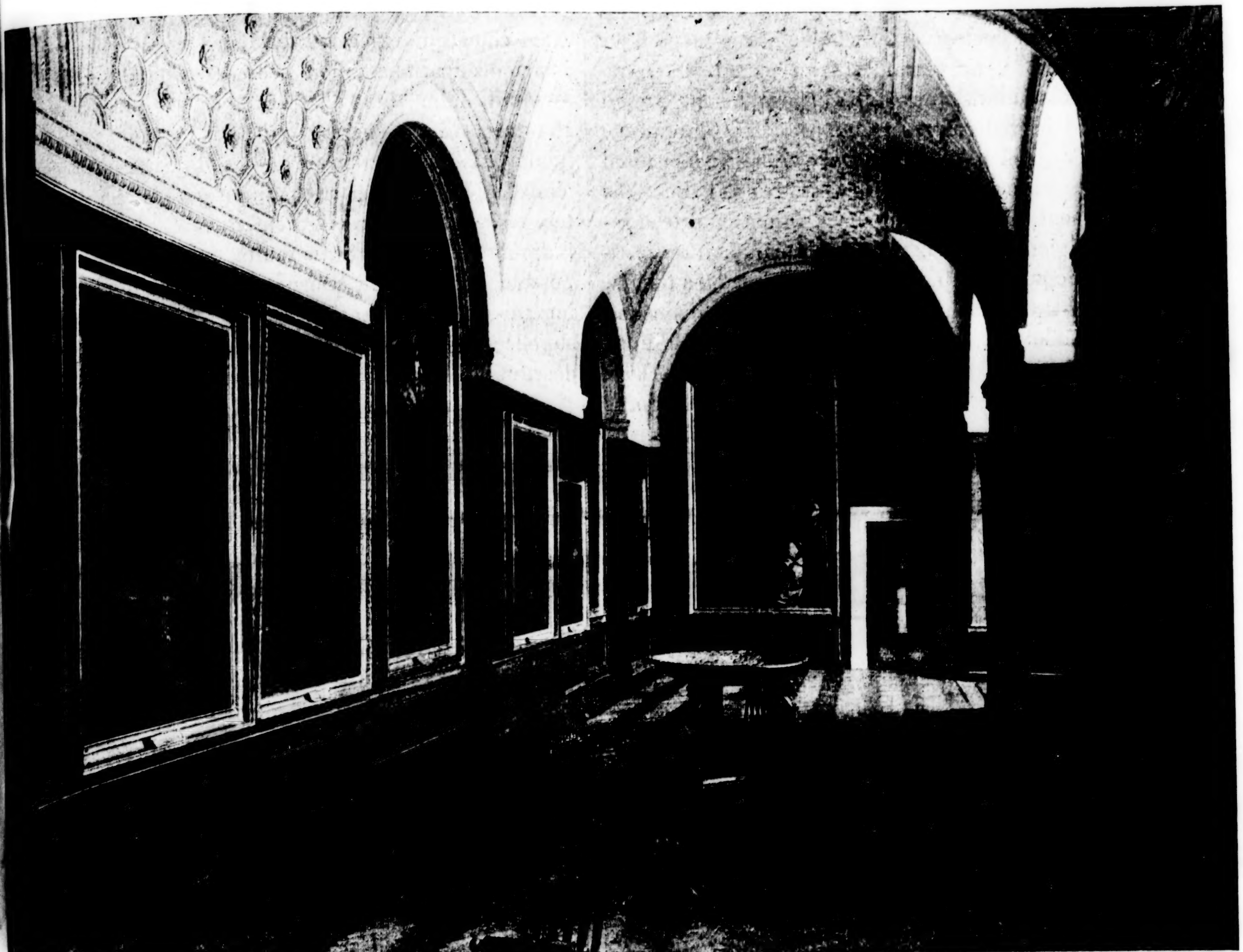
De his sane, brevi licet, disputare iuvat, atque quam sint rudes, simulque mediocri quodam musarum lepore ornati, quam macri, in ipsa tamen hac macie interdum tenerum ac molle spirantes, ut animi vires promoveant, existimare.

*

Pauci novae fidei usque ad Damasum poëtae; iique in id maxime intendentes, ut evangelicos fastos carminum illecebris induerent, et fidelium animos ab iis, qui praeclare quondam falsa cecinerant numina, facilius hac ratione removerent. Inter quos duo praesertim praestiterunt Iuvencus et Sedulius, ambo res a Christo gestas pluribus versibus conscribentes gloriamque exspectantes, veluti pio carminis sui amore deceptus Iuvencus ait: «Nobis certa fides aeternae in saecula laudis». Nec iure: quis enim nostrum libros illorum evolvit? Nam doctrina praestantes, probanda quadam sensim arte et in verbis eligendis diligentia laudabiles, nihil nisi frigidum quiddam, et taedium afferens, effecerunt. Quod quidem illis praesertim rerum vitio accidit, quum pro verbo sacris libris esset inserviendum, nec iis, uti Torquato nostro, cum veritate ornamenta contexere liceret.

Ab hac trita canendi via deflectit Damasus, qui non Christum, nunquam minimeque animi perturbationibus indulgentem, utpote in quo omnia sint supra hominem, sed christianos, eosque martyres, qui, pro novis aris certantes, et ignibus et ferro et ferarum dentibus laniati ceciderant, laudat, tumulosque marmoreis columnis et crustis exornans, in illis singulorum nomina resque enarrat. Ac sane quidem operi egregio ratio temporum peropportuna favebat: in singulos enim annos sensim e christianorum animis sacra tot suppliciorum memoria excidebat, quamvis et martyrum amor, et victoriae, quam fortes christiani peperissent, ingens exstaret laetitia, recentibus Iuliani cladibus quasi renovata.

Damaso igitur curriculum patuit, cui o quanta laus, si variam multiplicemque historiam ab initio exorsus esset, omnesque ordine cruentos fastos evolvisset! Poterat enim id assequi, mea sententia, quoniam sanctus Hieronymus ille *ciceronianus,* quum poëmata eius iuvenilia de virginitate perlegisset, in eo «elegans in versibus componendis ingenium» inesse affirmavit; scribensque ad eum, tamquam ad litterarum peritissimum, vitiosum epistulae sermonem excusavit: «Non ambigo quin inculta tibi nostrae parvitatis videatur oratio, sed saepe causatus sum expoliri non posse sermonem, nisi quem propria manus limaverit. Itaque ignosce dolentibus oculis, id est ignosce dictanti». Sed ille, tum quod vires consenescerent, tum quod sibi, omnes summi officii partes exsequenti, brevissimorum carminum tempus tantum esset, famae suae minime curiosus, admodum mediocris evasit.

Novae pinacothecae Vaticanae "Sexcentistarum„ aula.

Ne pseudoambrosianus quidem sanctae Agnetis hymnus humilibus Damasi versibus praestat; in quo vere magnae sententiae flosque et pigmentorum color, sed nihil peculiare unde pateat qualis virgo fuerit quidve passa sit.

Praeterea apud Damasum, ut in Agnetis epigrammate puellam bustum horrentem horrentes ipsi miramur, ita alibi versus tenerum quiddam et flebile spirantes legimus: verbi gratia, Proiectae laudes, in ipso aetatis flore de matris complexu coniugisque avulsae, vel Irenis sororis, vicesimo aetatis anno ei funere raptae. Cuius casum o quam dulcibus flebilibusque modis, cari capitis desiderium significantibus, dolet! At maximum eius dolorem lex evangelica omnia patienter ferendi certaque caeli spes permulcet et lenit. Illud etiam memoria dignum non praetermittam sancti Felicis epigramma, cuius versum:

Nec quemquam pateris tristem repedare viantem

Prudentius (*Peristeph.* h. II) subripuisse videtur; illudque Eusebii et episcopi et martyris celeberrimum, ubi versum legimus suavissimum:

Pertulit exilium Domino sub iudice laetus.

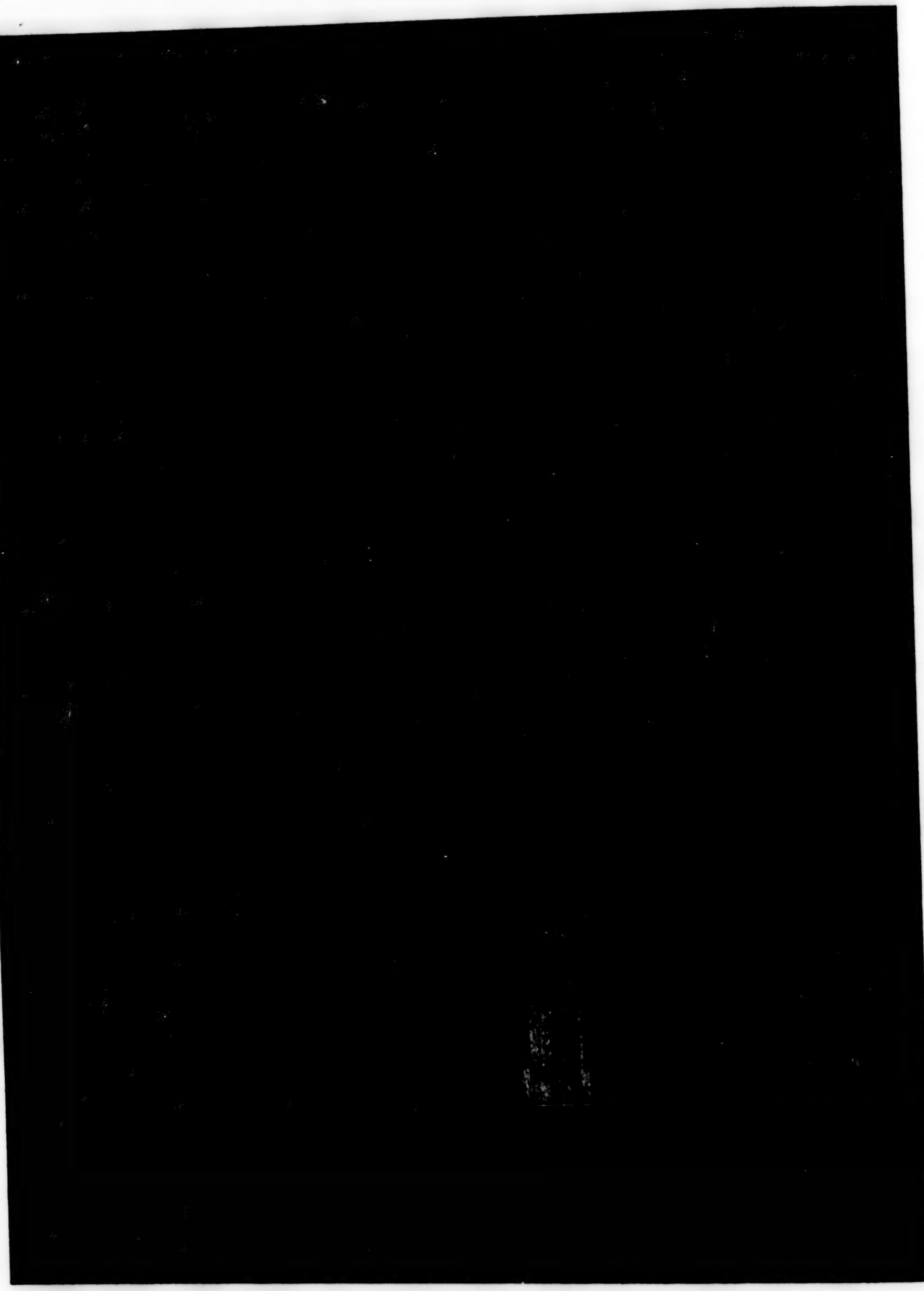
(Ad proximum numerum).

IOSEPH TREZZA.

DE NOVA PINACOTHECA VATICANA
ITERUM

Sociis pluribus morem gerentes, aliarum novae pinacothecae Vaticanae aularum prospectum damus, unde magis magisque novi pontificii monumenti divitiae eluceant.

Prima, quam hodie exhibemus, aula est quae Melotii nomine iam apud omnes distinguitur, tabulis-

Novae pinacothecae Vaticanae aula a Melotio appellata.

Apostoli, domito orbe pacatoque, gentes novam fidem doceant, ex alto prospicit, et Symmachum paganum impugnat, et falsis illudens diis, Marcellinorum, Fabiorum, Furiorum, Aniciorum stirpe ortos, qui ad Christum conversi aurata numinum, sed desolata templa deseruerant, romanos patres salutat, cum exsangui incomptaque cryptarum musa, poëtae nomine quasi indignus Damasus videtur.

Verum illi, quum martyrum laudes aggreditur resque ab iis praeclare gestas canit, aemulus occurrit **Damasus**, qui non multo inferior evadit. Minime enim vitiis Prudentius caret, quoniam sive inflatus supraque modum exsultans, sive superfluens nec satis pressus, narratione laborante nos in languorem vertit. Utinam ingenii ardori temperare quam illi indulgere maluisset! Quid autem de assiduis eius oratiunculis dicam, quibus, ut apud Livium duces, martyres, quum iam defixos in se ferarum oculos adspiciunt, concionantur? Immo vero, oculi in caelo defixis, toto pectore morituri Deum exorabant, et ad gaudia superna, quasi iam adessent, nitebantur. Equidem inani illius facundiae maciem Damasi et ossa anteponimus, qui saltem nos tenet pura et emendata oratione verborumque modestia et, ut ita dicam, pudore: nunquam enim martyria tam crude depingit, ut foetore quodam repulsus lector gradum referat. Quod autem vitium apud Prudentium invenimus.

Itaque recto usus iudicio Damasus diligenter curat ne martyres unquam, quos iam fatum supremum manet, ampullas iactent et sesquipedalia verba, veluti histriones fictam sustinentes personam; iisque nusquam orationes accommodat; sed animi motus, quibus morituri dilacerarentur, timorem supplicii Deique amorem, luminis desiderium maximamque caeli spem, sicce et interdum significanter exprimit. Ut Agnes, quae non praesulem obiurgat, non animi fortitudinem altius praedicat, at mitis eademque sublimis timorem magnum superat rogumque victrix conscendit.

COLLOQUIA LATINA

(Cfr. num. sup.)

C. — Ferrea tamen saecula illa, quae media aetate ineunte tenebris obsita, cultus sylvester et ferus, litterarum usus tenuis nimis, nullae artes, quum ecclesiae dominatus vigeret, et plura monachorum coenobia undique sparsa viderentur....

P. — Hoccine, mi bone, est ecclesiae imputandum aut a sodalium, qui « a religione » nuncupabantur, caetibus derivandum? Si tu non ephemeridibus, aut diariis istis, qui in dies produntur, et a tribunis non semel procacibus, eduntur, legendis incumberes, sed doctis de historia disquisitionibus, quae nunc temporis a viris doctrina et critices ope pollentibus evulgantur, facile perdisceres ob rerum publicarum eversionem, et quod magis est, bellorum perniciem, aliquando factum esse, ut imperia artium splendore, litterarumque cultu olim celebria, in tantum squalorem, rerumque imperitiam corruerint, ut rerum gestarum oblivio urbes, nedum pagos, tacite quodam modo invaserit.

S. — Tantis malis, quae illis temporibus incubuerunt, ecclesiasticos viros non occurrere!

P. — Laus imo ecclesiasticis viris, et in claustris degentibus praesertim, qui sylvestres ferasque gentes ad humanitatis sensus catholicae fidei ope gradatim revocantes litterarum interitum prohibuerint, liberaliumque artium usum, quantum in ipsis esset, servaverint.

C. — Aedepol, quae nunc prodigia in hominum communitate miramur, aequalibus nostris unice tribuenda sunt; nec de istis vetusti illi, quos tu memoras, nihili meriti sunt.

P. — Cedo, haec adhuc tibi responderi sinas; hora quippe processit, coenaturio enim. Memini mihi iuris primordia Romae olim ediscenti saepe saepius hoc effatum occurrere: *Qui est causa causae causa est causati,* unde sic concludendum mihi videtur. Nemo cordatus neget pleraque, quibus hodie extollimur, sive instituta, sive monumenta, sive civilis politiorisque cultus adiumenta, e saeculis illis originem ortumque duxisse, in quibus ecclesia primatu, ut asseris, potiebatur. Undenam litterarum disciplinarumque lycea, artiumque instituta? E coenobiorum sodalibus, qui iuxta regulam vitam degebant. Undenam leges sapienter conditae, et feritate deposita, ad humanitatem informatae? E conciliis, aliisque clericorum conventibus. A quibusnam agrorum cultus, paludesque, queis valles passim inquinabantur, ad irrigationem traductae? A S. Benedicti alumnis, qui oratione praeposita ad rustica opera assidue incumbebant.

S. — Sed huius aetatis inventa, sublimioresque disciplinae sunt etiam ab illis, ceu a germine quodam, derivandae?

P. — Quid plura? Pulveris pyrici compositio, qua bellica res maximum incrementum habuit, monacho cuidam tribuitur; imo quo altius aliquantisper extollar, astrorum scientia, qua mens hominum hodie adeo nobilitatur, a canonico quodam Fravenburgensi accepit, ut Ptolomaico systemate abdicato, nova methodus, et quidem splendidior, tantae disciplinae cultoribus pateret. Sapienti consilio ergo sexaginta ante annos, et amplius, quum Italia in libertatem vindicari coepisset Giobertius, qui inter illius rerum conversionis fautores princeps habebatur, sic palam edicere non dubitavit: « Vae nobis, vae genti latinae, si monachi illi, qui aetate remota litterarum, doctrinaeque omnis faces unici alebant, aut socordia aut mala cupiditate eas exstingui passi essent! Tenebrae adhuc has invaderent regiones, nosque, ceu Arabes ad Africae litora incolentes, sylvestri vita miserrime torpesceremus ».

Albintimilii.

CALLISTUS AMALBERTI.

ACTA PONTIFICIA

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI
PII PAPAE X
LITTERAE ENCYCLICAE

VENERABILIBUS FRATRIBUS

PATRIARCHIS PRIMATIBUS ARCHIEPISCOPIS EPISCOPIS

ALIISQUE LOCORUM ORDINARIIS

PACEM ET COMMUNIONEM

CUM APOSTOLICA SEDE HABENTIBUS

PIUS PP. X

VENERABILES FRATRES

SALUTEM ET APOSTOLICAM BENEDICTIONEM.

Communium rerum inter asperas vices additasque nuper domesticas calamitates quibus animus Noster dolore premitur, plane recreat ac reficit christiani populi universi recens conspiratio pietatis, quae adhuc esse non desinit *spectaculum mundo et angelis et hominibus* (1), a praesenti facie maiorum forte excitata promptius, sed ab una denique causa profecta, Iesu Christi Domini Nostri caritate. Quum enim huius nominis digna virtus nulla in terris exstiterit nec possit esse nisi per Christum, ipsi uni accepti referendi sunt fructus

(1) I, *Cor.*, IV, 9.

que non ante publico visui expositis maxime constans. Quae quidem licet diversis scholis, iisque saepe inter se dissimilibus, proveniant, iuxta certam tamen rationem tum aetatis, tum styli dispositae sunt. Ita ad dexteram ingredientis partem specimina Florentinae saec. XV artis habes, inter quae Angelici Faesulani et altaris scabellum historiam S. Nicolai Barensis reproducens, et parvam illam Virginis cum Iesu infante effigiem, auctoris illius miraculum iure aestimatum. Sequuntur hinc Benotii Gozzoli magna tabula, inde Christi vitae historiae, plane aperientes quousque magistri doctrina in discipulos influxerit; et Philippi Lippii Virginis coronatio et Andreae Del Sarto Deiparae imago, aliaeque tabulae picturam Melotii Foroliviensis muralem circumdantes, de qua fusius in superiore numero mentionem fecimus.

Ita ad Foroliviensem ac Faentinam scholam proceditur, indeque, in altera aulae parte, ad scholam Senensem, cuius specimina nisi magno pretio, numero saltem insignia evadunt.

✠

« Sexcentistarum » aulam praeterea visu delegimus, quippe quae glorificatio dici potest picturae iniuria neglectae, interdum etiam contemptae; nunc vero ad novos honores elatae, quibus digni apprime sunt artifices, qui eam repraesentant. Praeclarissimis enim huius aulae operibus, – et Dominici Zampieri, vulgo *il Domenichino*, qui S. Hieronymum mirifice effinxit sacra synaxi prope mortem refectum, et Michaelis Angeli de Caravaggio, cuius tabula offertur Iesum exhibentem a cruce depositum, quae quidem opera pingendi rationem prope oppositam, licet aetate eadem, obiiciunt, – coronam quasi addit Andreae Sacchi, Guercini, Barocci, Guidonis Reni, Saxiferrati, Caroli Maratta ars, ut nihil iterum dicamus de Caravaggii tabula Petrum denegantem coram Pilati ancilla tanto colorum fulgore tantaque imaginum veritate expressa, deque Barocci illa « Quiete in Aegypto » nunc primum exposita, atque ineffabili suavitate omnium oculos ad se trahente.

Iam enim claudendi rivi sunt; sat prata biberunt.

Forfex.

COMMENTATIONES PHILOLOGICAE

Quum per triginta septem annos publico munere functus in otium et quietem recessissem, etsi intelligebam, ne per inertiam et languorem animo pariter et corpore torpescerem, aliquam mihi occupationem esse circumspiciendam, tamen, quid potissimum mihi proponerem, ad quod non plane inutiliter operam meam conferrem, aliquamdiu incertus fluctuabam. Nam illud quidem extra dubitationem positum erat, istam occupationem non posse esse nisi litterariam, — quid enim aliud ab ineunte aetate praeter litteras tractaveram, aut ad quid aliud omnino me idoneum existimare poteram? — sed quamnam vastissimi campi litterarii particulam, in qua per aliquod saltem tempus versarer, eligerem, nonnulla deliberatione indigere videbatur. Satis multa enim, quae arriperem possem, occurrebant, quorum tamen partim vires mei ingenii excedere sentiebam, alia magnam librorum supellectilem, a qua aut omnino aut magna ex parte destitutus essem, requirere videbam.

Nam si *serio* aliquod genus philologiae attingere vellem, — ea autem erat unica disciplina, in qua quum per quinque fere decennia elaborassem, aliquem saltem operae meae fructum sperare possem — non potui nudis pedibus, ut aiunt, meo Marte fretus, quocunque luberet, insilire et quidquid in mentem veniret, mandare literis, sed accurate erant priorum auctorum de eadem re, quam mihi tractandam sumpsissem, sententiae cognoscendae, excutiendae, diiudicandae, novis denique, si fortuna faveret, incrementis augendae. Atqui ad haec omnia rite procuranda quis non videt amplo librorum apparatu opus futurum fuisse? Quos libros aut cum molestia et taedio ex bibliotheca Goritiensi particulatim petere, aut, si ne illic quidem exstarent, aliunde corrogare aut vero coëmere debuissem. Quis autem credat mihi, cui « curta domi res », animum esse ad sumptus librarios faciendos?

Haec igitur quum ita essent, aliam viam insistere placuit et quidem talem, quae libera esset ab impedimentis, qualia significavi. *Ludicra* potius et quae ab omni ambitione aliena essent, conscribere visum est, h. e. quaecunque subinde de philologiae partibus animum meum pepulissent, levi brachio literis consignare. Haec igitur, quam meditor, rerum varietas speciem referet saturae lancis sive musivi operis, cuius singulae sectiones nullo inter se necessitudinis vinculo contineantur. Quod autem ista frustula latine, non vernacule perscribere decrevi, haec mihi causa fuit, ut latine scribendi facultas, quantulacunque in me esset, longa exercitationis intermissione ne sensim exolesceret et ad extremum penitus interiret.

Iam satis, ut opinor, scriptioni meae praefatus ad rem ipsam accedam et primum quidem aliquot in Thucydidem animadversiones dabo.

Goritiae.

(Ad proximum numerum). A. B.

Est deus in nobis, agitante calescimus illo,
Impetus hic sacrae semina mentis habet.

Ovid., *Fast.* VI.

DIARIUM VATICANUM

(Die XXI mens. Aprilis - d. XX mens. Maii MDCCCCIX)

Coram SSmo admissiones.

Praeter Purpuratos Patres, Urbanos Antistites aliosque viros, qui sua quisque muneris gratia Pontificem de more adiverunt, peculiari nota digni sunt iuxta admissionis diem: Ferdinandus, Aurelianensis familiae Princeps; r. v. Franciscus Wyndam, nomine Westmonasteriensis archiepiscopi statuam argenteam novensilis Beatae Ioannae de Arc Pontifici offerens; Croatorum peregrinorum manus; manus peregrinorum ex Gallica Armoricana regione; Goluchowski Comes, iam exterarum rerum administer in Austrorum Hungarorumque imperio; manus peregrinorum Bergomensium; Marius Chisius, Princeps Urbanus, eiusque uxor; r. p. Murray, rector maximus Congregationis SS. Redemptoris nuper electus; De Liechtenstein Princeps; Veuillot doctor, Gallici diarii cui titulus *Univers* moderator; Bavari peregrini; iuvenum catholicorum manus Italicis athenaeis studiis vacantium; Poloni, Hispani, Lusitani Teutonesque peregrini; Vindobonensis municipii coetus.

Pontificiae electiones.

Paulus Moreschini, archiepiscopus Camerinen. et Treien.; Dominicus Lancellotti, episcopus tit. Delcen.; Hyacinthus Gaggia episc. tit. Hadrumetin.; Ioannes Baptista Marenco e Congregatione Salesiana episcopus Massen.; Cyrus Pontecorvi, archiepiscopus Urbinas renunciantur.

Varia.

Die XXV mens. Aprilis Ioannes Eudes, Congregationis Iesu et Mariae conditor; die II mens. Maii Stephanus Theodorus Cuenot episcopus, Franciscus de Capillas ex Ord. Praedicatorum eorumque socii qui pro Christi Fide in Orientis regionibus martyrium passi sunt, in Beatorum numerum referuntur. Pontifex ad vesperum in Vaticanam basilicam novos Beatos veneraturus descendit.

— d. XX mens. Maii, SS. D. N. Pius PP. X Sanctorum honorem cultumque in Vaticana basilica sollemniter decernit Clementi Mariae Hofbauer e Congregatione SS. Redemptoris et Iosepho Oriol, sacerdoti Barcinonensi.

ANNALES

Turcarum res.

In superiore numero nunciavimus Abdul-Amid, Turcarum Caesarem, regno esse privatum, in eiusque locum Resciad Effendi, fratrem natu minorem, Mahumeti V nomine suffectum; sed praestat hodie rerum successionem repetere.

Meminerint lectores publicorum legatorum coetum, S. Stephani ad urbem sponte congregatum, dignitatis spoliationem contra Abdul illum decrevisse, exercitusque partem ad Constantinopolim obsidendam profectam esse, quae quidem in eius ditionem venit, quum tamen nulla depopulatio aut caedes perpetraretur, imo quies publica et exterorum defensio curaretur. Tum legati in urbem caput reversi et iterum congregati, sollemniter quae ad S. Stephani convenerant, rata habuere. Caesaris suffectio satis tranquille processit: Abdulio Salonicum translato, Resciadius, vix Caesar declaratus, mentem suam tum fideliter constitutionem servandi publice aperuit, tum sese moribus occidentalium rerum accomodandi, dum factio quae « iuvenum Turcarum » nomine distinguitur, firmat auctoritatem suam capitisque iudicio sexcentos prope homines — milites, presbyteros diariorumque scriptores — ob recens « reactionis » molimen mulctat. At simul constitutionis lex recognoscitur, passimque mutatur eo praesertim consilio, ut Caesaris potestas imminuatur; ratioque habetur de caedibus Adanae et Mersinae in urbibus contra Armenios admissis. Novus denique Caesar litteris recognitionis acceptis a caeteris Europae regibus iuramentoque de fideliter munere suo adimplendo coram populi legatis praestito suam regni assumptionem, ut ita dicamus, signavit, quam humanitati fructuosam ex animo ominamur.

In Perside.

Persarum conditio et ipsa inter perturbationes versans, componi, pro tempore saltem, videtur. Rex enim inter duo mala seligere coactus, aut « nationalistarum » quae appellatur, factioni succumbere, vel exterorum adventum in imperio suo admittere, primum facile selegit. Itaque libertatis gubernium creavit publicumque coetum legibus ferendis Teheran in illam urbem concivit, unde abhinc menses undecim vi eiecerat. Haec tamen pluribus viris minime satisfaciunt, qui, Turcarum res prae oculis certe habentes, Caesarem regno pellendum esse contendunt. Interim Russi Tabris, Angli autem Abuschir urbem occupant.

Regum colloquia.

Has contra dissensiones ac simultates in centrali Europa reges civitatumque gubernatores inter se conveniunt pacis triumphos confirmaturi. Peculiari horum conventuum mentione is dignus est, quem Brundusii Germanorum Italorumque rex habuerunt, cuius quasi ad coronam accessit Vindobonense inter Guilelmum ipsum Germanorum et Franciscum Iosephum Austrorum Hungarorumque Caesarem colloquium; unde de triplici foedere quod dicitur an. MDCCCLXXXII inter Germaniam, Austriam et Italiam sancto, firmitas deducta ab omnibus est.

qui ab ea dimanant inter homines etiam in fide remissiores aut religioni infensos, in quibus si quod exstat vestigium verae caritatis, id omne humanitati a Christo illatae debetur, quam ipsi totam exuere et a christiana societate propulsare nondum valuerunt.

Hac tanta contentione quaerentium Patri solatia et fratribus opem in communibus et privatis aerumnis, commotis Nobis vix verba suppetunt, quibus grati animi sensus exprimamus. Quos etsi non semel singulis testati sumus, haud remorari voluimus gratiae publice referendae officium exsequi, apud vos primum, Venerabiles Fratres, et per vos apud fideles omnes quicumque sunt vigilantiae vestrae concrediti.

Sed libet etiam gratum animum profiteri palam filiis carissimis, qui, ex omnibus terrarum orbis partibus, tot ac tam praeclaris amoris et observantiae significationibus quinquagenariam sacerdotii Nostri memoriam sunt prosequuti. Quae quidem humanitatis officia, non tam Nostra, quam Religionis et Ecclesiae causa delectarunt, quod impavidae fidei testimonium exstiterint et quasi publica honoris significatio Christo Ecclesiaeque debiti, per obsequium ei exhibitum, quem Dominus familiae suae praepositum voluit. Sed et alii idem genus fructus haud mediocris causam laetitiae attulerunt. Nam et saecularia solemnia institutarum in America Septentrionali dioecesium occasionem obtulerunt immortales Deo gratias agendi ob additos catholicae Ecclesiae tot filios; e Britannica insula nobilissima spectaculo fuit ob instauratum suos intra fines pompa mirifica honorem Eucharistiae sanctissimae, adstante Venerabilium Fratrum Nostrorum corona cum ipso Legato Nostro ac populo confertissimo; et in Galliis afflicta Ecclesia lacrimas detersit mirata splendidos Augusti Sacramenti triumphos Lourdensi maxime in urbe, cuius celebritatis origines gavisi sumus quinquagenario apparatu solemni fuisse commemoratas. Ex his aliisque norint omnes persuasumque habeant catholici nominis hostes, splendidiores quasdam ceremonias exhibitum Augustae Dei Matri cultum, honores ipsos Pontifici Summo tribui solitos eo tandem spectare ut in omnibus magnificetur Deus; ut sit *omnia et in omnibus Christus* (1); ut, regno Dei in terris constituto, sempiterna comparetur homini salus.

Exspectandus divinus hic de singulis ac de universa hominum societate triumphus non alius est nisi aberrantium a Deo ad Ipsum reversio per Christum, ad hunc autem per Ecclesiam suam; quod quidem Nobis esse propositum, vel primis Nostris Apostolicis Litteris *E supremi Apostolatus Cathedra* (2), et saepe alias, aperte declaravimus. Hunc reditum cum fiducia suspicimus; ad hunc maturandum consilia Nostra sunt et vota conversa, tamquam ad portum, in quo praesentis etiam vitae procellae conquiescant. Atque hoc nimirum quod publice redditi Ecclesiae honores velut indicio, Deo bene iuvante, sint redeuntium gentium ad Christum et Petro Ecclesiaeque arctius adhaerentium, officia humilitati Nostrae persoluta libenti gratoque animo excepimus.

Haec autem cum Apostolica Sede caritatis necessitudo etsi non eodem semper aut ubique se gradu prodidit nec uno significationis genere, nihilominus divinae Providentiae consilio factum videtur, ut eo devinctior exstiterit, quo iniquiora, uti modo sunt, tempora sive sanae doctrinae, sive sacrae disciplinae, sive Ecclesiae libertati decurrerunt. Coniunctionis id genus exempla sancti viri praebuerunt iis tempestatibus, quum aut exagitaretur Christi grex, aut aetas vitiis diffueret; quibus malis opportune Deus obiecit illorum virtutem atque sapientiam. Ex iis unum commemorare hisce

(1) *Coloss.*, III, 11. — (2) Litt. Encycl. d. IV mens. Octobr. MDCCCCIII.

Litteris maxime iuvat, cuius in honorem hoc ipso anno apparantur saecularia solemnia, expleto a beatissimo eius exitu octavo saeculo. Is est Augustanus doctor Anselmus, catholicae veritatis adsertor et sacrorum iurium propugnator acerrimus, tum qua monachus et Abbas in Gallia, tum qua Cantuariensis Archiepiscopus et Primas in Anglia. Nec alienum esse arbitramur, post acta splendido ritu solemnia doctorum Gregorii Magni et Ioannis Chrysostomi quem alterum occidentalis, alterum orientalis Ecclesiae iubar admirati suspicimus, aliud intueri sidus, quod, si a prioribus *differt in claritate* (1), illorum tamen progressiones aemulando, haud infirmiorem lucem exemplorum doctrinaeque diffundit. Quin etiam eo potentiorem quodammodo dixeris, quo nobis propior Anselmus aetate, loco, indole, studiis, et quo magis accedunt ad horum similitudinem temporum sive luctae genus, sive pastoralis actionis forma ab ipso in usum deducta, sive instituendi ratio, per se, per discipulos tradita et scriptis maxime confirmata, ex quibus habita est norma *ad defensionem christianae religionis, animarum profectum, et omnium theologorum, qui sacras litteras scholastica methodo tradiderunt* (2). Quare sicut in noctis caligine aliis occidentibus stellis, aliae ut mundum illustrent oriuntur, sic ad Ecclesiam illustrandam Patribus filii succedunt, inter quos beatus Anselmus velut clarissimum sidus effulsit.

Ac vere quidem in media aevi sui caligine, vitiorum errorumque laqueis impliciti, optimo cuique inter aequales visus est suae fulgore doctrinae ac sanctitatis praelucere. Fuit enim *fidei princeps et decus Ecclesiae... gloria pontificalis*, qui sui temporis *omnes vicerat electos egregiosque viros* (3). — Idem *et sapiens et bonus et sermone refulgens, ingenio clarus* (4), cuius fama eo usque progressa est, ut merito scriptum sit, non fuisse in terris quemquam, *qui dicere vellet: me minor Anselmus est similesve mihi* (5); acceptus ob haec regibus, principibus, Pontificibus Maximis. Nec suis modo sodalibus ac fideli populo, sed *carus habebatur hostibus ipse suis* (6). Ad eum etiam tum Abbatem litteras existimationis et benevolentiae plenas misit magnus ille ac fortissimus Pontifex Gregorius VII, quibus *se et Ecclesiam catholicam eius orationibus commendabat* (7). Eidem Urbanus II *religionis ac scientiae praerogativam* adseruit (8). Pluribus, iisque amantissimis litteris, Paschalis II *reverentiam devotionis, fidei robur et piae sollicitudinis instantiam* extulit laudibus, eius auctoritate *religionis ac sapientiae* (9) facile adductus ut fraternitatis suae postulationibus annueret, quem praedicare non dubitavit omnium Angliae episcoporum sapientissimum ac religiosissimum.

Nec tamen aliud esse sibi videbatur nisi contemptibilis homuncio, ignotus homunculus, homo parvae nimis scientiae, vita peccator. Cumque de se tam demisse sentiret, non hoc tamen impediebatur quominus alta cogitaret, contra ea quae malis moribus opinionibusque depravati homines iudicare solent, de quibus sacrae litterare: *Animalis... homo non percipit ea quae sunt spiritus Dei* (10). Illud vero plus habet admirationis, quod eius magnitudo animi et invicta constantia, tot molestiis, impugnationibus, exsiliis tentata, ea cum lenitate fuit et gratia coniuncta, ut vel ipsorum iram frangeret qui ei succenserent, eorumque sibi benevolentiam conciliaret. Ita, *quos eius causa gravabat*, laudabant tamen *quod bonus ipse foret* (11).

(*Ad proximum numerum*).

(1) I. *Cor.*, XV, 41. — (2) *Breviar. Rom.*, d. XXI mens. Aprilis. — (3) *Epicedion in obitum Anselmi.* — (4) *In Epitaphio.* — (5) *Epicedion in obitum Anselmi.* — (6) Ibid. — (7) *Breviar. Rom.*, d. XXI mens. Aprilis. — (8) In libro II. *Epist. S. Anselmi*, ep. 32. — (9) In lib. III. *Epist. S. Anselmi*, ep. 74 et 42. — (10) I. *Cor.*, II, 14. — (11) *Epicedion in obitum Anselmi.*

[6] **AEGYPTII** - CAROLI M. ROSINII Comoedia

Recognovit I. F.

Praeter suillam compara ex cetario
Piscem trilibrem, ex olitore oleris affatim.
Praeterea caseum, castaneas, caricas,
Nuces, uvam passam, et adorea bellaria.
Stra. Hui, hui, hui! (1) ilicet actum est de hero meo.
Ble. Quid ploras, furcifer? (2) **Stra.** Vereor ne ista excidant
Memoria, atque proin vapulem. **Ble.** Vapula (3) igitur [tene
Prius, dehinc plora. **Stra.** Hui, hui, hui! (4) **Ble.** Nunc
Philippeos duos: fac summa adpareat,
Et constet ratio, alioquin vae capiti tuo.
Stra. Ne dubita. Vix oculis meis habeo fidem (5).
Ble. Eamus intro, fili: pulchra ex me audies.

(1) *Ironice plorat.*
(2) *Irascitur senex.*
(3) *Aggrediens cum baculo.*
(4) *Iterum plorat.*
(5) *Nummos respectans.*

EXPLICIT ACTUS I.

ACTUS II.

SCENA I.

Via ad Templum.

Chremes, Antisthenes, Iphicrates.

Chr. Nec dum miselli gnati aliquod vestigium
Adparet. Heu! frustra hoc iter confecimus.
Ant. Ne tam cito, Chremes, sic animum despondeas:
Huc certo indicio adnavigasse filium
Cum Sannione adcepimus. An tibi obviam
Sponte fieri debuit? Esto iam bono animo;
Ne te ultra crucies; in portu te iam fore
Confido. **Chr.** Frustra addis animos, Antisthenes.
Infelix ego sum, et merito hercle meo;
Namque mea asperitate domo abegi filium.
Quis scit, ubi nunc versatur infelix puer?
Quis scit num vivat adhuc, an alicubi iaceat
Aegrotus? **Ant.** Quid sic tu male torqueris, Chremes?
Chr. Nae ego durus, inhumanus, inclemens pater (1),
Qui tam male habui gnatum, adolescentem unicum.
Heu, heu me orbum senem! heu miseros canos meos!

(1) *Secum queritur capillos discerpens.*

(Pergit in pag. seq.)

PUBLICI PER ORBEM COETUS
LEGIBUS FERENDIS

In **Anglia** « Laboris officium » ad « Ministerii » gradum advectum est.

In **Austria** rationes acceptorum et expensarum in examen vocatae.

In **Dania** publicorum legatorum coetus dimissus. Nova comitia ad diem XXV proximi mensis Iunii indicta.

In **Hispania** grave inter administrorum praesidem et publicorum legatorum factionem quae ei obsistit de publicae pecuniae impendio discrimen producitur.

In **Italia** Giolitti, administrorum praeses, a socialistis pluries acribus querimoniis petitus, maximis legatorum suffragiis est praelatus.

In **Lusitania** administrorum collegia unum post aliud renovantur.

In **Russia** res militaris agitata; vectigal iis impositum, qui militiae vacatione in posterum fruentur.

PER ORBEM

Die XXI mens. Aprilis MDCCCCIX Carolus Stephanus, Austriacorum magnus Dux, Catanam appellit.

Romae, annus MMDCLXII ab Urbe condita sollemniter commemoratur.

— d. XXIV, Venetiis, pulchrarum ex gentibus omnibus artium VIII expositio aperitur.

— d. XXV, Nicaeae ad Varum, Leoni Gambetta, notissimo illi civili Gallorum viro monumentum dicatur.

— d XXVI Neapoli mersabilis navis, cui *Foca* nomen, necopinato machinae incendio disrumpitur, nautis tredecim horribilem comparans mortem.

— d. XXVII Anglorum rex ac regina cum Russorum Caesaris matre Panormum privati tenent.

— d. XXVIII Suetiae regina Venetiarum urbem visitatura petit.

— d. XXX Guilelma, Batavorum regina, filiolam fauste ac feliciter parturit.

Die I Mensis Maii, Pekini, Kuang-Tsi mortui imperatoris corpus magnifico funere ad sepulcra, quae occidentalia appellantur, defertur.

— d. II, Lutetiae Parisiorum, tabulae Gallorum artificum, superiore anno pictae, publice proponuntur.

— d. IV, Londini, ab Anglica aëronautarum societate Wright fratres ob inventum a se aëroplanum auro numismate decorantur.

— d. VII Bonearensis urbis in publica via incendiaria pila proiicitur, quae viatores viginti graviter vulnerat.

— d. IX, Moscoviae, Gogoli centenaria sollemnia celebrantur.

Ambiani Iulii, Verne, scriptoris illius fecundissimi memoria lapideo monumento commendatur.

— d. X apud Genuam pyrogranae fabrica ex improviso incenditur aedes solo aequans, opifices decem in frusta redigens pluresque alios sauciens.

— d. XII, Brundusii, Italiae rex et regina conveniunt cum Germanorum Caesare eiusque uxore, Vindobonam petentibus.

— d. XV in ferrea Alsatina via inter urbes Mulhouse et Colmar curruum series vapore acta in alteram occurrit, magna tum hominum tum rerum iactura.

— d. XVI, Romae, primus de Europaeo foedere constituendo habetur conventus.

— d. XVIII Russorum Caesaris iussu Stoessel militum praefectus, et Niebogatoff navarcha, post expletum de Iaponico bello iudicium SS. Petri et Pauli Petropolitana arce clausi, in libertatem restituuntur.

— d. XIX, Londini, Georgius Meredith, milesiarum fabularum scriptor praeclarus, fato concedit.

AENIGMATA

I.

Me veteres Graeci, cum bella cruenta petebant,
Votis consuerant rite vocare deum.
Verte meum nomen; fio tutela fidelis
Et claudo valvas obsequiosa domus.

II.

Motu reddo pedes agiles et pectus anhelum,
Pallantesque rubro spargo colore genas.
Vertice me truncas? Proh! belua fio tremenda,
Inque viatorem dente minace ruo.

F. P.

Ex sociis, qui utriusque aenigmatis interpretationem ad Commentarii moderatorem miserint intra menses duos, unus, sortitus, gratis accipiet opus I. B. FRANCESIA S. Benigni in Salassis his diebus editum, cui titulus:

TARCISIUS
ACTIO DRAMATICA VERSIS SENARIIS CONSCRIPTA.

Aenigmata an. XII, n. III proposita his respondent:
1) **Numen, Motum, Monumentum;**
2) **Esse.**

Ea rite soluta miserunt:
Petrus Tergestinus — Ios. Martins, *Philadelphia*. — Rich. Brondel, *Brugis*. — Alf. Martinez, *Badaiocio*. — Guil. Schmidt, *Londino*. — Rich. Müller, *Berolino*. — F. Arnori, *Mediolano*.

Sortitus est praemium:
PETRUS TERGESTINUS,
ad quem missum est PETRI ANGELINI opus, quod inscribitur:

LOLLIUS
SIVE DE PROVECTA LATINITATE.

Iphi. Quid hoc negoti est? quid tu deploras senex?
Chr. Meum infortunium. **Iphi.** Dic, si quam iniuriam
Forte retuleris; te inultum esse diu non sinam.
Id muneris est mei. **Chr.** Nemo laesit, bone.
Ipse ego fui hostis, carnufex gnato, et mihi.
Iphi. Malesanus est? an diris agitatur senex?
Ant. Dolore exsternatus miser est gnati ob fugam,
Quem frustra quaeritat dies iam quindecim.
Iphi. Tu es illi amicus, puto. **Ant.** Ita quidem. **Iphi.** Unde [estis domo?
Ant. Corintho. **Iphi.** Eccur inde huc usque in Boeotiam?
Ant. Quia navem ascendisse fugaces cognovimus:
Indicium porro nobis fecit navita,
Hoc in portu expositos fuisse iuvenculum
Cum socio, quos ambos adcuratissime
Describebat; namque illi comes est additus
Parasitaster, qui iuvenem seduxerat.
Iphi. Si id est, ne paveas, mi senex, ne lacruma,
Erit mei pensi ambos deprehendere:
Si huc adpulere, non evadant aedepol.
Chr. Quod tibi nomen, sodes? **Iphi.** Iphicrates vocor.
Chr. Quod munus exerces? **Iphi.** Demarchi praesto sum
Iussis. **Chr.** Iphicrates, quoniam tam bono es animo,
Te per pietatem oro, atque obtestor (1), da mihi
Hanc operam, bone: si per te gnatum invenero,
Habebo te divorum praesentissimum.
Quidquid velis, dabo; quod libeat, postula.

(1) *Supplices manus protendit.*

Iphi. Pro bene facto, quod tibi videbitur, dabis.
Nunc tantum dic, qua facie, quove corporis
Habitu uterque sit, ut queam internoscere.
Ego curabo reliquum. **Chr.** Dic, Antisthenes (1).
Ant. Puer, qui vix explevit annos duodecim,
Iusta statura est, atque firmo corpore,
Adunco naso, ampla fronte, nigris crinibus,
Atque oculis, pallidulis genis imberbibus.
Alter vero comes iuvenis tuam fere
Staturam exaequat, sed corpore subtilior,
Rotunda facie, rubicundus, nigra coma.
Tenes nunc? **Iphi.** Teneo. Omnem curam deponite,
Ac sinite me inquirere. Id enixe vos rogo:
Nemo vos videat: occulti estote omnibus,
Ne quid fugitivi de hoc adventu suboleant.
Chr. Uti vis. **Ant.** Dic, ubi possimus consistere
Tuti, atque occulti. **Iphi.** Quam recte autumat quidem! (2)
Quod tibi nomen, sodes? **Ant.** Antisthenes vocor.
Iphi. Tuque, senex? **Chr.** Adpellor Chremes. **Iphi.** Iu- [venculus?
Ant. Charinus. **Iphi.** Et comes? **Ant.** Sannio. **Iphi.** Recedite
Hinc ergo recta ad macellum: divertite
Inde ad dexteram, ubi hospitiolum est cum pergula.

(1) *Ad Antisthenem se vertit.*
(2) *Risum adfectans.*

(*Ad proximum numerum*).

Sponsor: Ioannes Baptista Ciampi, iurisperitus.

Romae — Ex officina *Pacis*, Phil. Cuggiani.